

Feministische voorgeschiedenis en deelname aan WOUW*

Deze korte autobiografie is geschreven in het kader van een nog te publiceren boek over de landelijke WOUW en WOUW-Amsterdam.

- *Met onderzoeken naar seksueel geweld, waaronder het eerste onderzoek naar seksueel geweld in de jaren 80, wat voor Nederland een nieuw onderzoeksterrein was.*
- *En een actueel artikel over ouderenmishandeling, wat vooral vrouwen blijkt te treffen. Ook hier is beleidsmatig weinig over bekend. Er wordt weinig aan deze misstanden gedaan.*

Bernardine Ensink, 10 januari 2025

Voor het eerst gepubliceerd op de website van WOUW onder Activiteiten.

Feministische voorgeschiedenis

In 1971, op 20-jarige leeftijd, kwam ik terecht in één van de eerste feministische praatgroepen die in Amsterdam op popten. De groep bestond uit circa 8 leden waarvan de invloedrijkste Joke Kool-Smit was. De leden van de groep hadden verschillende achtergronden, sommigen waren in hun jeugd ernstig mishandeld/misbruikt of hadden te maken (gehad) met huiselijk geweld. Anderen hadden hun lesbische geaardheid ontdekt. Zelf had ik een traditioneel religieuze moeder en ik ergerde me aan haar opvattingen waarbij mannen het 'hoofd' waren en vrouwen moesten doen wat er gezegd werd. De gesprekken in de praatgroepen richtten zich onder leiding van Joke Kool-Smit vooral op de vraag 'hoe creëren we een land waar vrouwen willen wonen'. Waar vrouwen werk en kinderen kunnen combineren. Er waren toen nog geen crèches en weinig deeltijdbanen. Na twee jaar hield deze groep op te bestaan en 'stroomde' ik door naar de feministische telefonische hulpdienst 'Vrouwen bellen Vrouwen'.

Onderzoek naar klachten tijdens de overgang.

Op 17 jarige leeftijd was ik uit huis gegaan en psychologie gaan studeren. In mijn doctoraalscriptie onderzochten we de klachten tijdens de 'overgang', waarbij we zowel naar de biologische menopauze keken als naar 'de sekserol' en de 'locus of control' (het idee invloed te kunnen uitoefenen op je leven) ⁱ. Aanleiding voor deze scriptie vormden de problemen die mijn moeder tijdens 'de overgang' had ervaren. Zij had als een van de eersten in Nederland van haar huisarts Pereira d'Oliveira ⁱⁱ oestrogenen voorgeschreven gekregen. Mijn moeder reageerde daar aanvankelijk goed op. Later bleek dat de huisarts veel te veel oestrogenen had voorgeschreven en

dat zij daarvoor op haar vingers was getikt. Wat ik als 10-jarig heb begrepen is dat mijn moeder conflicten met deze huisarts kreeg. Mijn moeder had al depressieve klachten na het overlijden van haar vader en deze klachten verergerden na de conflicten met de arts. Zij werd vervolgens tegen haar wil opgenomen in een psychiatrische kliniek (1961). We hebben als gezin deze periode als heel naar ervaren.

Naar aanleiding van de scriptie werd ik in 1978 aangenomen aan de Universiteit van Leiden (DSWO; Dienst Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek) waar men begonnen was met een replicatie van het scriptie onderzoek ⁱⁱⁱ.

Onderzoek naar seksueel geweld

Begin 1980 werd ik onder de paraplu van de DSWO aangesteld om op faculteitsniveau een werkgroep 'vrouwenstudies' op te richten. Dit heeft o.a. geresulteerd in een aantal 'banen' zoals een 'coördinator vrouwenstudies op faculteitsniveau' en parttimebanen voor medewerkers vrouwenstudies bij de vier faculteiten sociale wetenschappen. Zelf koos ik ervoor verder te gaan met het onderzoek 'Angst voor seksueel geweld' dat het Ministerie van Justitie toekende aan de DSWO op basis van een onderzoeksvoorstel dat we hadden geschreven. Het onderzoek naar het voorkomen van seksueel geweld en de angst daarvoor werd lokaal, in de omgeving van Leiden, uitgevoerd. In 1983 resulteerde dit in het rapport 'Van overdreven angst naar rechtvaardige woede' ^{iv}. In dit onderzoek meldden veel respondenten 'grensoverschrijdend gedrag in allerlei omgevingen', thuis, op straat, op het werk, in vrienden- en familiekring. Het schokkendst was de bevinding dat 15% seksueel misbruik als kind voornamelijk in de familiekring rapporteerde en 8% meldde dat zij in het huwelijk werd mishandeld. Door dit onderzoek werd voor het eerst inzicht verkregen in de omvang van 'seksueel geweld' in Nederland. We kregen erg veel kritiek op onze onderzoeksmethode terwijl we alle 'normale procedures' hadden toegepast (aselecte steekproef door DSWO getrokken, ons onbekende interviewsters door de DSWO aangetrokken, gestructureerde vragenlijsten waarbij men slechts een kruisje hoefde te zetten als men het niet aan de interviewster wilde vertellen). Men had toentertijd moeite met de ruime definitie van seksueel geweld, een definitie die nu volledig is geaccepteerd. Ons onderzoek leverde de argumenten voor het verder uitdiepen van de omvang van seksueel geweld, waardoor de grootschalige landelijke onderzoeken zoals die in de jaren negentig hebben plaats gevonden naar de omvang van 'seksueel misbruik in de kindertijd' en 'mishandeling in partnerrelaties'. Keer op keer hebben grootschalige Nederlandse en Buitenlandse onderzoeken onze omvang cijfers min of meer bevestigd.

Vervolgens ben ik nog circa 25 jaar actief geweest als onderzoeker op het terrein van 'seksueel geweld'. In 1993 ben ik gepromoveerd op een onderzoek naar lange termijn gevolgen van seksuele kindermishandeling' ^v. Heb onderzoek gedaan naar 'de ontwikkelingen van klachten na een verkrachting' ^{vi}, naar de behandeling van

slachtoffers van seksueel geweld ^{vii} en naar vrouwen die als gevolg van het seksuele misbruik van een familielid zwanger werden ^{viii}. In het handboek: Psychotherapie na seksueel misbruik van Nelleke Nicolai zijn de resultaten van deze onderzoeken voor een groter publiek toegankelijk gemaakt ^{ix}.

Begin 2000 ben ik gestopt met mijn baan als senior wetenschappelijk onderzoeker. Ik was volledig uitgeput. Inmiddels is het inzicht ingedaald dat je jezelf beter niet jarenlang onafgebroken met dergelijke intens emotionele kwesties kan belasten. Ook was het onderzoek naar 'seksueel misbruik' 'door de onbetrouwbaarheid van het geheugen' zodanig in opspraak geraakt dat er geen 'wetenschappelijk' garen meer te spinnen viel.

WOUW-Amsterdam

In 2021 ontmoette ik Marjan Nieuwenhuis met wie ik in de derde vrouwenpraatgroep had gezeten en die veel werk verzet voor WOUW. WOUW bestaat uit verschillende werkgroepen, waaronder een feministische werkgroep. Marjan vroeg mij of ik deel wilde nemen aan deze feministische werkgroep. Daar voelde ik wel voor omdat ik het contact met 'andere feministes' wat verloren was en daar wel behoefte aan had.

Bovendien was in 2011 de Conventie van Istanbul tot stand gekomen met het doel 'Geweld tegen meisjes en vrouwen te bestrijden'. Dat verdrag was door de meeste Europese landen, waaronder Nederland ondertekend (in 2016). Onder premier Rutte sprak Nederland wel zijn steun uit voor dit Verdrag, maar er gebeurde vervolgens bar weinig. Wouw bleek dankzij de inspanningen van Marjan Nieuwenhuis lid te zijn van de Nederlandse Vrouwenraad en de CEDAW. Via deze organisaties was het mogelijk om inspraak te hebben bij de GREVIO (Europese experts die zich bezighouden met een schaduwrapportage van de voortgang van de bestrijding van geweld tegen vrouwen en meisjes in de verschillende Europese landen) en het VN-vrouwennetwerk.

In 2022 werd Mariette Hamer aangesteld als Regeringscommissaris Seksueel Overschrijdend Gedrag en Seksueel geweld. We stuurden haar een brief om haar te feliciteren ^x en ook om aandacht te vragen voor de vele verbeteringen die in het beleid mogelijk zijn (zie klik notitie bij brief aan M. Hamer). Deze stukken hebben we ook naar de relevante Ministeries gestuurd en naar alle politieke partijen.

WOUW is een organisatie dat zich expliciet richt op de verbetering van de positie van oudere vrouwen. In dat kader hebben we in de feminismegroep in 2022 aandacht besteed aan de problematiek van 'mishandeling van ouderen'. We hebben een overzichtsartikel gemaakt van wat er wel en niet bekend is over deze problematiek en welke beleidsverbeteringen er wenselijk zijn ^{xi}. Onze inspraak bij de Grevio en het VN-vrouwen Netwerk heeft ertoe bijgedragen dat er speciale aandacht komt voor mishandeling van oudere vrouwen zowel in het Nederlandse en Europese beleid als in het VN-netwerk.

Persoonlijk vind ik het heel prettig dat WOUW mij in de gelegenheid heeft gesteld om mijn jarenlange betrokkenheid bij de problematiek van seksueel geweld weer op te pakken en mijn eerder opgedane expertise als 'feministe in de pensioengerechtigde leeftijd' weer te kunnen inzetten voor kwetsbare groepen. WOUW is het podium van waaruit we invloed kunnen uitoefenen op beleid.

*WOUW is een Netwerk van Maatschappijkritische 50+ vrouwen

ⁱ B.J. Ensink. De klachten tijdens de overgangperiode in relatie tot de sexerol en enkele persoonlijkheids eigenschappen, deel 1 en deel 2, vakgroep sociale psychologie, Vrije Universiteit van Amsterdam, 1977.

ⁱⁱ Een huisarts met dezelfde naam publiceerde in de jaren 60 een boek getiteld 'For ever young' over het verstrekken van oestrogenen ter voorkoming van overgangsklachten. Ik heb niet kunnen achterhalen of dit de huisarts van mijn moeder was.

ⁱⁱⁱ Projectgroep climateriele klachten, De sociale determinanten en de ziektedrempel bij overgangsklachten, Leiden, januari, 1979 en in 1980 'De sociale determinanten en de ziektedrempel bij overgangsklachten deel 2, B.J. Ensink.

^{iv} Ensink B.J en Albach F. (1983) 'Angst voor seksueel geweld, van overdreven angst naar gerechtvaardigde woede', deel 1 en vervolgonderzoek (1985). Werkgroep Vrouwenstudies, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Rijksuniversiteit Leiden. Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Justitie.

^v B.J. Ensink Confusing Realities: A study on child sexual abuse and psychiatric symptoms, VU university Press, 1992.

^{vi} B.J. Ensink en W. van Berlo: 'Indringende herinneringen' De ontwikkelingen van klachten na een verkrachting, NISSO studies nr. 22, 1999, Uitgeverij Eburon, Delft.

^{vii} M. Hoing, A. van Engen, B.J. Ensink, P. Vennix en I. Vanwesenbeeck. 'Hulp aan slachtoffers van seksueel geweld', RNG studies, nieuwe reeks no.3, Eburon, Delft, 2003.

^{viii} N. van Son-Schoones, B.J. Ensink en M. Akkermans, RNG studies, nieuwe reeks no 1, Eburon Delft, 2003.

^{ix} Zie B.J. Ensink en W. van Berlo, Seksuele trauma's/H3/ en Effectsstudies, A. van Engen, B.J. Ensink, M. Höing en I. Vanwesenbeeck/H5/. In Handboek Psychotherapie, redacteur Nelleke Nicolai, De Tijdstroom, Utrecht, 2003.

^x Zie B.J. Ensink, E. Nanuru en M.A. Nieuwenhuis: 'Brief aan Mariette Hamer', 12 juni 2022 met als doorklik mogelijkheid de notie 'Geweld tegen vrouwen in partnerrelaties'.

^{xi} B.J. Ensink en M.A. Nieuwenhuis, 'Ouderenmishandeling, treft vooral vrouwen', 2024, online publicatie. Dit artikel is geschreven voor GREVIO om te worden opgenomen in de Schaduw-rapportage, omdat er tot nu toe geen aandacht was voor ouderenmishandeling.